

ЧАСОПИС *ЖЕНА ДАНАС* (1936–1940):
ПРОСВЕЋИВАЊЕ ЗА РЕВОЛУЦИЈУ

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ

Серија: Историја српске књижевне периодике

34

Уредница серије
др Јелена Милинковић

Секретарка зборника
Јелена Лалатовић

Рецензенти
проф. др Данијела Мајсторовић
др Вера Гудац Додић
др Бојан Јовић

ЧАСОПИС *ЖЕНА ДАНАС* (1936–1940):
ПРОСВЕЋИВАЊЕ ЗА РЕВОЛУЦИЈУ

Зборник радова

Уредила
Станислава Бараћ

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
БЕОГРАД
2022

На насловној корици налази се рад уметнице Јане Даниловић. Рад је изворно настао за потребе осликавања мурала у Пожеги посвећеног сећању на Митру Митровић, а у оквиру акције „Изузетне жене Србије”. Ауторка га је уз минималне измене прилагодила прилици штампања овог зборника.

САДРЖАЈ

УВОД

<i>Мојо</i>	11
<i>Уводна реч</i>	13

I

КОНТЕКСТИ: МЕМОРИЈАЛНИ, БИОГРАФСКИ, ОМЛАДИНСКИ, МЕЂУНАРОДНИ И ФЕМИНИСТИЧКИ

Сћанислава Бараћ

<i>Жена данас</i> (1936–1940) и култура сећања	21
--	----

Вељко Сћанић

<i>Парче великог животоа</i> : Митра Митровић о тридесетим годинама 20. века	55
---	----

Милица Ђуковић

„Један је фронт”: предратна антифашистичка гласила <i>Наш животи</i> (1936–1938) и <i>Жена данас</i> (1936–1940)	105
---	-----

Јелена Лалајић

Интернационализам женске периодике: часописи <i>Жена данас</i> (1936–1940) и <i>Woman Today</i> (1936–1937)	127
--	-----

Свејлана Сћефановић

„Апел за право гласа жена”	151
----------------------------------	-----

II

УРЕДНИЦЕ – САРАДНИЦЕ – ЧИТАТЕЉКЕ

Лариса Косић

Библиографија часописа <i>Жена данас</i> : недоумице и проблеми	177
---	-----

Ива Тешић

Југословенски карактер *Жене данас* (1936–1940):
сарадници и публика 193

Жанејџа Ђукић Першић

Олга Тимотијевић као уредница *Жене данас* 217

Ана Коларић

Писма читатељки у часопису *Жена данас* (1936–1940):
„лично искуство“ / заједнички форум 235

Исидора Грубачки

Ангажман Вере Штајн Ерлих у часопису
Жена данас (1936–1940) 253

III КЊИЖЕВНОСТ

Jelena Milinković

Od šegrta do voza koji juri: pripovetka u časopisu
Žena danas (1936–1940) 273

Goran Lazičić

Књижевна критика у часопису *Žena danas* 297

Славица Гароња Радованац

Гранични жанрови у *Жени данас* (репортажа, фелџон, путопис) ... 309

Ksenija Rakočević

Slika Crne Gore i Crnogorke u *Ženi danas* 333

Тијана Тройин

Књижевни преводи Олге Тимотијевић у *Жени данас* 351

IV МОЋ ВИЗУЕЛНОГ

Миланка Тодић

Фотографија и фото-монтажа на насловним странама
ревије *Жена данас* 367

Бојана Појовић

Модна рубрика *Жене данас* 391

Жарка Свирчев

Сахарински духовни ланац: о почецима феминистичке филмске критике.	413
--	-----

Vida Knežević

Fani Politeo Vučković u časopisu <i>Žena danas</i> : feminističke intervencije u likovnoj kritici i istoriji umetnosti.	433
---	-----

Индекс имена	447
------------------------	-----

Индекс периодике.	461
---------------------------	-----

УДК 821.163.4/.6.09-32"1936/1940"
821.163.4/.6:141.72"1936/1940"
050:305-055.2ЖЕНА ДАНАС"1936/1940"

Jelena MILINKOVIĆ*
Institut za književnost i umetnost
Beograd

OD ŠEGRTA DO VOZA KOJI JURI: PRIPOVETKA U ČASOPISU *ŽENA DANAS* (1936–1940)

Apstrakt: U radu se analizira pripovetka štampana u časopisu *Žena danas* u kontekstu pokreta socijalne literature i angažovane književnosti. U prvom delu rada pokazuje se u istorijskoj perspektivi kakav su odnos prema književnosti i njenoj utilitarnoj vrednosti negovali ženski i(li) feministički časopisi. Zaključuje se da je književnost u ovim periodicima bila „u službi” opšte ideologije na kojoj je počivala urednička politika konkretnog časopisa. U tom smislu koncept angažovane književnosti socijalističkog realizma koji je dosledno primenjen u časopisu *Žena danas* u potpunosti je u sinergiji s ostalim časopisnim materijalom koji se bazirao na uredničkim postulatima zasnovanim na marksističko-komunističko-socijalističkim idejama i politikama. U drugom delu rada se analiziraju konkretne pripovetke s tendencijom da se pokažu njihove osobenosti, te da se izvrši (tematska) sistematizacija ovog korpusa. U zaključku se sugeriše kako je ova ideološka premreženost književnog i drugog časopisnog materijala pogodno polazište za (re)aktuelizaciju formalističkih koncepata o časopisu kao književnom obliku i(li) novom žanru.

Ključne reči: pokret socijalne literature, socijalistički realizam, novi realizam, tendenciozna književnost, angažovana pripovetka, feministička književnost, feministička periodika.

Mi književnici posedujemo silno oružje u pisanoj i izgovorenoj reči – oružje koje neki put može da bude jače i može dublje da prodre nego li bombe, otrovni gas i tenkovi.

Karin Mihaelis, *Žena danas*, 9/1938: 7.

Žena danas (1936–1940) bio je časopis preciznog usmerenja i uredničke politike. Pokretanje i proizvodnja ovog časopisa bili su projekat Komunističke partije Jugoslavije (KPJ). Kako je rad ove partije u Kraljevini Jugoslaviji bio zabranjen, a kažnjivo je bilo i svako promovisanje komunističkih ideja, komunistkinje su bile prinuđene da pronađu adekvatan, odnosno zakonski prihvatljiv okvir koji će im omogućiti plasman ideja i poruka. Morale su da pronađu

---

* jelmilinkovic@gmail.com

modalitet kako bi kroz legalna udruženja i časopise promovisale svoju politiku (i poetiku). Zbog toga su osnovale Omladinsku sekciju Ženskog pokreta (Božinović 1996: 116–117). Ženski pokret¹ je bio društveno priznata organizacija s višegodišnjim iskustvom javnog delovanja u borbi za ženska prava i slobode. To je bila i organizacija s višegodišnjim iskustvom u uređenju i distribuciji časopisa budući da je Društvo za prosvetavanje žene i zaštitu njenih prava, odnosno Alijansa ženskih pokreta izdavala časopis *Ženski pokret* od 1920. do 1938. godine. Omladinska sekcija Ženskog pokreta osnovana je kao paralelna organizacija, tj. kao podorganizacija u matičnom, krovnom društvu i unutar nje su delovale omladinke, mahom studentkinje i radnice koje su bile članice ilegalne KPJ. Okvir „dozvoljenog” *Ženskog pokreta*, tj. društveno i politički prihvatljiv ili barem tolerisan feministički okvir, obezbedio im je koliko-toliko nesmetan rad. To što su „skojevke” uspevale da kontinuirano objavljuju časopis,² ne znači da je rad na njemu bio jednostavan. Naprotiv, ovakav mimikrični način uređivanja časopisa podrazumevao je mnogo veštine kojom bi se u ovom slučaju „komunističke” poruke plasirale čitateljicama, a kako bi se pri tom izbegla cenzura i zabrana lista.³ Upravo zbog jedinstvene ideološke „podloge” i jasno profilisane politike, odnosno zbog postojanja preciznih namera i jasnih zadataka na kojima je insistirala redakcija ovog časopisa, formiran je (jedan od) najinkluzivniji(h) časopis(a) međuratne (1919–1940) epohe, časopis *Žena danas*.

Osnovan od strane „mladih komunistkinja”, skojevki članica Omladinske sekcije Ženskog pokreta, a oblikovan unutar feminističkog diskursa, časopis je počivao na programu zasnovanom na dve značajne ideologije 20. veka, na idejama socijalizma, odnosno komunizma, i na idejama feminizma.⁴ Koristeći se feminističkim ogrtačem, skojevke su utemeljile ideološku platformu časopisa na sledećim konceptima: ideje socijalne pravde, antifašizam, radnička prava, društvena (ne)jednakost i (ne)pravedna raspodela kapitala, smanjenje stope siromaštva, emancipacija, edukacija i opismenjavanje. Fuzija feminizma i komunizma do koje je u časopisu *Žena danas* došlo, praktično, pokazuje koliko su u međuratnom periodu ova dva pokreta, komunistički i feministički, bili bliski i ideološki i po društvenoj misiji i željenim ciljevima. Pripovetke koje su glavni predmet analize ovog rada veoma jasno ilustruju ovaj spoj i idejnu bliskost, a posebno dobar primer ove fuzije jesu pripovetke o radnicama. Za-

¹ Ženski pokret je kolokvijalni naziv za Društvo za prosvetavanje žene i zaštitu njenih prava, odnosno Alijansu ženskih pokreta.

² Od osnivanja 1936. do gašenja 1940. godine objavljeno je 29 brojeva časopisa.

³ Proces uređivanja časopisa pod stalno budnim okom cenzora odlično je prikazan u dokumentarnom filmu *Nepotpisane* Valentine Delić (RTS, 2019).

⁴ O vezama feminizma i komunizma u kontekstu osnivanja časopisa *Žena danas*, kao i o strategijama formiranja redakcije i oblikovanja brojeva v. Бапах 2015: 189–192.

hvaljujući prožimanju načela socijalizma i feminizma i osvešćenju problema iz dva pravca, u ovim prilozima se pokazuje dvostruka obespravljenost radnica, i klasna i rodna. Dakle, položaj jedne radnice, za razliku od položaja obespravljenog radnika, uslovljen je diskriminacijom i po pitanju pola/roda i na planu radničkih prava.

Zbog „politike” kreiranja brojeva gde većina materijala ima dvostruko kodiranu poruku: javnu, odnosno dozvoljenu, i skrivenu, časopis *Žena danas* predstavlja jedinstvenu pojavu u jugoslovenskoj časopisnoj kulturi. Njegova ekskluzivnost temelji se na još jednoj karakteristici. Koncept ovog časopisa zasnovan je na kombinaciji popularno-ilustrovanog lista i „ozbiljnog” feminističkog časopisa radikalnog usmerenja. Svi ovi elementi – komunistički, feministički, popkulturni, likovni – čine jedinstvenu celinu ovapoločenu u svakom pojedinačnom broju časopisa i u njegovom celokupnom korpusu.

Kako je u međuratnom periodu opšti položaj žena u Kraljevini Jugoslaviji bio, kako piše u predgovoru fototipskom izdanju *Žene danas*, „izuzetno bedan” (Уводник 1966: V), časopis je trebalo da podiže političku svest žena, pa zahtevi za ravnopravnost žena i prosvetiteljsko-emancipatorska nastojanja feminističkog pokreta oblikuju glavni diskurs časopisa. U pomenutom uvodniku ovaj bedni položaj se dalje obrazlaže: „Ona je – lišena elementarnih političkih prava, diskriminisana moralno i ekonomski – dvostruko podnosila ekonomsku eksploataciju, socijalnu i nacionalnu nepravdu kojoj su bili podvrgnuti radni ljudi Jugoslavije” (Уводник 1966: V). Kako se dalje u Uvodniku kaže: „publikacija je delovala kao mobilizator i vaspitač, obaveštavala je narod o događajima u zemlji i svetu, otkrivala je ženi i narodu svu nepravdu tadašnjeg režima i suprotnosti društva, isticala je životna pitanja žena i uslove u kojima one žive i rade, ukazivala na puteve i sredstva oslobođenja. Vodila je borbu protiv 12-časovnog i dužeg radnog dana, tražila istu platu za isti rad žena, borila se za to da se udatim, zaposlenim ženama priznaje cela plata. Pokretala je akciju protiv skupoće, zahtevala da žena ima pravo glasa, borila se protiv celibata učiteljica i za zaštitu dece” (Уводник V–VI). Tekstovi u *Ženi danas* su se na više načina uključivali u feministički diskurs epohe koji se modelovao na stranicama međuratne periodike. Tokom nepune četiri godine izlaženja u 29 brojeva objavljeno je 650 tekstova / bibliografskih jedinica (v. Костић, Аћимовић 2021). Većina ovih tekstova se može grupisati na sledeći način:

1) tekstovi u kojima se na *teorijskom nivou* raspravljalo o opštem položaju žene u Kraljevini, uslovima u kojima žene žive i rade i o tokovima i ulozima feminističkog pokreta uopšte;

2) *mobilizatorski tekstovi* u kojima se zastupala ravnopravnost i jednakost žena i koji su bili deo borbe za žensko pravo glasa, kao i za radnička prava žena;

3) tekstovi *etnografskog tipa* kojima se prikazivao težak položaj žene, posebno seljanke, ali i radnika, seljaka, zanatlija. (Sa ovom grupom tekstova su vrlo blisko korespondirali književni prilozi.)

4) *afirmativni članci*, prevashodno u vidu ženskih portreta, koji su pokazivali ilustrativne i inspirativne primere uspešnih žena, bilo savremenica, bilo prethodnica, i to iz različitih oblasti kao što su književnost, umetnost, nauka itd.;⁵

5) *savetodavni članci* kojima se ostvarivala vrlo konkretna edukativna uloga časopisa povodom, tzv. ženskih pitanja kao što je, npr. nega dece, problemi majčinstva, lična higijena i higijena prostora, ako i oni u kojima su davani modni saveti;

6) tekstovi iz oblasti *umetnosti* gde je najveći broj *književnih priloga* (domaćih i prevedenih), i pored njih književna, pozorišna i filmska kritika;⁶

7) izuzetno značajan segment časopisa čine tzv. *komunikacijski tekstovi* (v. Пековић 2010: 27–74) kojima se ostvarivala neposrednija komunikacija između redakcije i čitateljki, ili tako što se uredništvo obraćalo publici ili što su štampana pisma čitateljki i čitalaca, i njihovi odgovori na ankete časopisa, razni pozivi na saradnju itd.⁷ Sa stanovišta književnih priloga veoma je značajna rubrika komunikacijskih tekstova *Sa pisacjeg stola* gde su urednice komentarisale književne priloge koji su stizali na redakcijsku adresu (ovaj oblik interakcije nije bio česta praksa u međuratnoj periodici). Ova rubrika predstavlja značajan segment časopisa sa stanovišta njegove poetike jer su ovde urednice davale konkretne smernice/zamerke/pohvale kada je o pristiglim književnim tekstovima reč, objašnjavajući zbog čega određeni tekst nije objavljen, čime su naizgled usput, na marginama časopisa, i u vidu komentara i sugestija ispisivale poetiku socijalističke literature i (novog) realizma.

Potrebno je napomenuti da su predložene kategorije uslovne, te da je moguće drugačije grupisanje članaka, odnosno da predložena klasifikacija nije do kraja inkluzivna i ne može da obuhvati sve tekstove koji su štampani u *Ženi danas*. Takođe, neophodna je još jedna napomena, kada je o klasifikaciji materijala reč: pored tekstova časopis je opremljen i bogatim i raznorodnim ilustrativnim materijalom, od crteža Ljubice Cuce Sokić i grafika Đorđa Andrejevića Kuna, preko fotografija i kolaža, do modnih crteža i šnitova. Ovaj likovni nivo časopisa je podjednako značajan kao i tekstualni i s njim čini neraskidivu celinu. Zahvaljujući brižljivo odabranim likovnim elementima, časopis je s čitateljka komunikirao ne samo na narativnoj, već i na dodatnoj vizuelnoj ravni. Likovnost je takođe sveskama obezbeđivala svojevrsnu atraktivnost što

⁵ O ovom nivou časopisa v. Бапаћ 2015: 188–236.

⁶ O filmskoj kritici vidi rad Žarke Svirčev u ovom zborniku.

⁷ O pismima čitateljki i čitalaca vidi rad Ane Kolarić u ovom zborniku.

je mogao da bude značajan činilac kada je reč o privlačenju publike i opsegu distribucije ovog časopisa.⁸

Iako je reč o jedinstvenom časopisnom projektu vrlo radikalne poetike i strukture, *Žena danas* baštini niz odlika ženske i feminističke periodike koja joj prethodi.

Kada je reč o feminističkom diskursu epohe, *Žena danas* je smeštena na kraj međuratnog perioda, i time je pozicionirana na hronološkom začelju međuratnog feminističkog pokreta, što praktično znači da se ovaj časopis uključuje u već formiranu (ali ipak heterogenu) feminističku (kontra)javnost u kojoj su određene teme i specifični diskursi već „nametnuti” javnoj sferi 20-ih i 30-ih godina 20. veka. Osnovan je 1936. godine, na samom kraju perioda, koji ne samo da je obeležen ekspanzijom feminističkog izdavaštva, već je reč o poslednjim godinama onog vremena koje se percipira kao *zlatno doba* umetnosti, književnosti i kulture uopšte u Srbiji/Jugoslaviji. Reč je i o decenijama kada su časopisi bili centralni medij, a časopisna kultura na svom dotadašnjem vrhuncu. Tek unutar ovog opšteg procvata kulture i umetnosti, feministička kultura, književnost, umetnost, i za ovaj slučaj posebno važna periodika, mogle su da doživljavaju svoje *zlatne* godine. *Žena danas* zbog toga stojeći na samoj završnici feminističkih uredničkih politika međuratne Jugoslavije kapitalizuje iskustva produkcijski i ideološki bogate i heterogene epohe.

Na mapi feminističke periodike *Žena danas* svoju publiku i javni prostor osvaja nakon što su na zalasku ili su prestali da izlaze *Ženski pokret* (1920–1938), *Jugoslovenska žena* (1931–1934), *Ženski svet* (1930–1934), a izlazi paralelno sa, takođe, ilustrovanim, ali političko-ideološki drugačijim časopisom *Žena i svet* (1925–1941). Ovakva konstelacija ugašenih i aktivnih časopisa, kao i iskustvo nekoliko decenija temeljnog rada na časopisnoj kulturi, podrazumevala je već formiranu žensku, feminističku čitalačku publiku kojoj se časopis *Žena danas* obraćao. Zbog toga se oblikovanje ovog časopisa zasniva na utvrđenim znanjima i dostignućima prethodnih feminističkih časopisnih projekata, kao i onih ne deklarativno i ne u potpunosti feminističkih, ali koji su bili emancipatorske provinijencije i namenjeni ženskoj publici. Redakcija *Žene danas* neka od tih znanja direktno primenjuje i implementira u svoj časopis (na primer, implementacija i način plasiranja književnih priloga je u duhu prethodnih časopisa), a neka iskustva i metode redefiniše i modifikuje (na primer, način na koji je plasiran likovni materijal i dvosmerna komunikacija između

⁸ Za uslove u kojima je izlazio i s obzirom na to da se izdržavao od pretplate, časopis *Žena danas* nije imao mali tiraž. Jovanka Kecman navodi podatak da je početni tiraž časopisa bio 3000, a da je kasnije štampan u 5000 primeraka (Kecman 1978: 362). Broj čitateljki je sigurno bio veći jer je jedan broj cirkulisao između nekoliko žena, a i časopis se čitao u čitalačkim klubovima i sekcijama (Костић, Аћимовић 2021: 7).

likovnog i tekstualnog, te komunikacija ilustracije s „ozbiljnim” sadržajem, predstavljaju novinu na časopisnoj feminističkoj sceni).

Pogled u retrovizor: književni prilozi u ženskoj i feminističkoj periodici

Tretman književnih priloga kakav zatičemo u časopisu *Žena danas* nije novitet, već gotovo uobičajena praksa feminističkih i časopisa namenjenih ženama. Već u prvim tematima koje su uređivale žene, u časopisima koji nisu nužno bili feministički,⁹ nalazimo književne priloge „u službi” tema kao što su ženska emancipacija, promena ženinog položaja u porodici ili društvu, porodični odnosi, žensko pisanje. Od ovih pionirskih uredničkih podviga kakav je temat *Moderne žene* Jelice Belović Bernadžikovske u mostarskoj *Zori* iz 1899. godine, pa do *Žene danas*, možemo pratiti odnos književnog i drugog materijala u ženskim/feminističkim časopisima odnosno možemo locirati preplete i dopisivanja ove dve vrste građe, fikcije i dokumenta.

Od prvih časopisa namenjenih ženskoj čitalačkoj publici, urednici i urednice su prepoznavali važnost književnih tekstova i zbog toga je ova vrsta tekstova dosledno i brižljivo plasirana, a književne rubrike su brižljivo uređivane. U časopisima namenjenim ženama nisu se štampali samo književni tekstovi u užem smislu, tzv. beletristika, već se negovala i književna kritika, preporučivale su se različite publikacije i reklamirale su se knjige za koje je bilo procenjeno da mogu biti značajne, korisne ili pak zanimljive (ženskoj) čitalačkoj publici. Na samim izvorima periodike namenjene ženama, u *Vospitatelj ženski* Matije Bana iz 1847, književni prilozi su bili integralni deo ovog časopisa. U ranom dobu periodike ovakvog usmerenja krajem 19. i početkom 20. veka, književnost je zauzimala značajno mesto u kontekstu vaspitno-poučne misije časopisa i tendencija koje se tiču društvenog angažmana.¹⁰ U napomeni *Posestrimi* ovo se i deklarativno formuliše: „Cilj je vaspitnopoučni, stoga donosi priloge opštekulturne, pesme, pripovetke, putopise, životopise, beleške, ocene i prikaze na svaku knjigu koja se redakciji radi toga dostavi”. Časopisi poput *Domaćice*, *Ženskog sveta* ili *Posestrime* donosili su veliki broj književnih priloga. Slobodanka Peković o ovoj vrsti tekstova u ženskim časopisima piše sledeće:

⁹ Pre osnivanja feminističkih časopisa autorke su koristile postojeće prostore za oblikovanje emancipatorskih praksi.

¹⁰ Prvi almanasi ženskog autorstva i(li) namenjeni ženama poput *Talije* (1829) ili *Ružičnog venca* (1845) sadržali su književne priloge. Almanah *Talija* se sastojao isključivo iz književnih priloga njegove autorke Julijane Radivojević (v. Деретић 1979: 41–44). *Ružični venac* urednice Jekaterine Janković sadržao je *Pesnice krasnim Srbkinjama posvećene* (v. Матицки 1990: 216–217).

Ženski časopisi izvršili su veliku ulogu emancipacije, makar i samo zato što su pružali utočište spisateljicama i što su bez malicioznosti i neprijateljstva obavještavali o onome što se događalo u 'drugom', ženskom, svetu. Objavljene priče, pesme, poneki putopis, retke kritike i prevodi svedoče o tome da su žene bile najvernije čitateljke onoga što su žene pisale, ali i da je žensko obrazovanje uznapredovalo. Uz pomoć svojih časopisa one su prestajale da budu članice one velike profesije za koju nema ni imena ni opisa poslova, koja se malo ili nimalo ne ceni i ne priznaje kao posao. Bez obzira kakve su priloge pisale, to je uvek bilo pisanje o životu kakav jeste i kakav bi mogao da bude, istorija života u kojoj je potvrđeno postojanje paralelnog, ali nevidljivog života koji je bio otkriven da ne bi nestao bez traga i da bi se popravila nesrazmera koja se stvara u istoriji u kojoj se pamti sasvim malo ženskih imena (Пековић 1990: 129).

Uloga književnosti u ženskoj, a zatim i u feminističkoj periodici, često je bila, u većoj ili manjoj meri, emancipatorska jer je osnovna misija ovih časopisa bila da obrazuju, što je često i deklarativno isticano. Periodika (proto) feminističkog usmerenja je uglavnom književnost koristila kao sredstvo propagande, tj. na književnost se gledalo kao na još jedan instrument borbe, pa su objavljivani prilozi čiji je zadatak bio da i u fikcionalnom diskursu podrže opšte emancipatorsko-feminističke ideje na kojima je počivao program časopisa i njegova urednička politika.

Odličnu demonstraciju ovakve uredničke politike predstavlja jedan od prvih protofeminističkih časopisa – novosadska *Žena* (1911–1921) koju je uređivala Milica Tomić pod okriljem radikalne partije.¹¹ Ovaj časopis je početkom 20. veka bio izuzetno značajan i uticajan posebno na prostoru Vojvodine. *Žena* Milice Tomić ilustruje jedan od (naj)ekstremnijih upotrebnih modela književnog teksta u istoriji ženske/feminističke periodike. Iako je reč o ideološki udaljenim, čak načelno suprotstavljenim, društveno-političkim konceptima unutar kojih su delovale njihove redakcije, komparacija *Žene danas* s časopisom *Žena* veoma upečatljivo pokazuje sličnosti uredničkih strategija po pitanju pozicioniranosti, i konceptualizaciji književnih priloga unutar časopisa, što je uslovljeno utilitarističkim razumevanjem funkcije ovog tipa tekstova.

Čitanjem isključivo književnih priloga u *Ženi*, jasno se mogu ocrtati glavne tačke na kojima se zasnivala urednička koncepcija časopisa i mogu se pratiti promene u interesovanjima uredništva.¹² Dakle, čak iako bismo čitali izdvojeno književne priloge mogli bismo sa sigurnošću da lociramo fokus i promene fokusa uredničke politike časopisa. Jedan od najočitijih primera je

¹¹ Milica Tomić je bila ćerka Svetozara Miletića i supruga Jaše Tomića. Njena urednička karijera je neraskidivo povezana s političkom delatnošću, prevashodno sa Srpskom radikalnom strankom, čiji je predsednik bio njen muž.

¹² O književnim prilozima u časopisu *Žena* pisala sam u dva navrata te se na neke od zaključaka iz tih radova oslanjam u narednom delu rada (v. Милинковић 2012. i Милинковић 2013).

prelazak feminističkog u nacionalistički diskurs tokom Balkanskih ratova 1912–1913. godine. Reč je mahom o književnim priložima koji se, kao i u slučaju *Žene danas*, mogu definisati kao tendenciozna književnost ili pak angažovana književnost – to su tekstovi sa zadatkom i s tezom, koji svoje značenje ne iscrpljuju u tekstualnom, odnosno književnom i umetničkom polju, već je njihova misija oslonjena na ono što je izvan-književno i izvan-umetničko, te tako korespondiraju s drugim tekstovima u časopisu. Ovo unutarčasopisno dopisivanje artikuliše jedinstveni ton kojim se časopis obraća publici. S obzirom na to da su književni radovi promovisali i formulisali ideje koje su se celokupnim časopisom propagirale, često se na račun sadržine i poente/poruke zanemarivala njihova formalno-stilska strana. Književni prilozi u *Ženi* su uglavnom nepotpisani i kao takvi ukazuju na specifičan koncept autorstva koji se negovao u ovom časopisu – autori ovih tekstova ne objavljuju radove kako bi izgrađivali svoj stil i kako bi čitaoci/čitateljke bili upoznati s književnim opusom u autorskom smislu, niti urednica ima pretenzije literarnog usmerenja. Funkcija ovih priloga nije primarno estetska, već je društvena. Ovo sakrivanja autorstva upečatljivo ukazuje na koncept gde se književnost percipira kao angažovana delatnost, kojoj je dodeljena aktivna uloga: književnost treba da prenese poruku i da deluje emancipatorski, mobilizatorski, politički ili propagandno na čitalačku publiku (v. Милинковић 2012). Iako se čini da ovakav pristup suštinski ne mari za književnost, takva pretpostavka se destabilizuje činjenicom da su književni prilozi konstanta u časopisu *Žena*, objavljuju se od prvog do poslednjeg broja i pri tom su najčešće plasirani na istaknutom mestu, kao prvi prilozi brojeva. Ovakva pozicioniranost književnog teksta svedoči o uredničkoj svesti o moći književnosti: upotrebna vrednost koju književni prilozi ovde imaju procenjena je vrlo visoko.

Druga tačka na kojoj se treba na trenutak zadržati jeste komparacija s časopisom *Ženski pokret* (1920–1938). *Žena danas* se gotovo naporedno nadovezuje na ovaj časopis¹³ koji je književnim priložima slično pristupao. U *Ženskom pokretu* književnost nije imala stalno,¹⁴ ali je imala važno mesto.

¹³ *Ženski pokret* prestaje da izlazi 1937. godine, iako je 1938. godine objavljen još jedan broj. Ovaj formalno poslednji broj je praktično vanredni jer je reč o svesci memorijalnog karaktera – posvećen je preminuloj saradnici časopisa i feministkinji, naučnici Veri Kićevac. Tokom 1936. i 1937. godine časopis je imao finansijskih poteškoća zbog kojih se u ove dve godine objavljuje svega 5 svezaka časopisa (3+2), tako da su to godine kada se časopis postepeno gasi. A upravo su to godine kada se osniva *Žena danas* i to pod okriljem jednog dela udruženja koje je izdavalo *Ženski pokret*. U tom smislu se može govoriti o izvesnom i uslovnom kontinuitetu koji čine ova dva lista.

¹⁴ Postoje brojevi, pa čak i celokupna godišta, časopisa *Ženski pokret* bez književnih priloga. Sudbina književnosti u ovom časopisu je zavisila od (profesionalnih) interesovanja i senzibiliteta njegovih različitih urednika koje su se menjale tokom skoro dvodecenijskog izlazenja. O uredničkim politikama v. Simić 2021.

Ukoliko su brojevi tematski bili posvećeni, na primer, konceptu *nove žene* ili problematizaciji braka kao institucije, i poetika književnih priloga je išla u tom pravcu. U ovom časopisu su se objavljivali tekstovi iz različitih delova književnog polja: od književnih priloga lepe književnosti, preko književno-kritičkih tekstova do preporuka novih izdanja. Kako je *Ženski pokret* tokom skoro dvodecenijskog izlaženja menjao uredničku politiku, pa se u skladu s ovim promenama, menjao i odnos prema tekstovima književnog polja, njihov plasman je prolazio kroz različite faze i kvantitativno i kvalitativno. U većoj ili manjoj meri menjala se priroda tekstova koji su štampani, kao i njihov broj, ali se načelna politika odabira književnih priloga ticala njihove povezanosti sa životima žena, odnosno štampani su oni tekstovi koji su na određeni način mogli biti „korisni”, bilo da su imali savetodavnu ili emancipatorsku ulogu u širem smislu, bilo da su obrađivali teme iz života žena. Najintenzivnija koncentracija književnih priloga i tekstova o književnosti u *Ženskom pokretu* ticala se paradigme *nove žene* koja je na stranicama ovog periodika oblikovana različitim književnim žanrovima tokom 20-ih godina. Početkom dvadesetih godina Desanka Cvetković je predstavila studiju Aleksandre Kolontaj *Nova žena*. Istovremeno se u okolnim brojevima časopisa štampa poezija Nade Jovanović koja se bavi istom temom, kao i prevod dela romana Sare Grand u kome je ova sintagma prvi put plasirana.¹⁵ Samo na ovom primeru vidimo ustanovljenu praksu da književni prilozi podupiru i utemeljuju ideje i poruke koje časopis plasira u drugoj vrsti sadržaja.

Kako se s vremenom u međuratnom periodu usložnjavala časopisna produkcija, tako su se menjali i modusi upotrebe književnosti i razumevanje njene uloge. Ipak, kao konstante odnosa urednička politika/književni prilozi možemo uzeti prisutnu dijalektičnost i dijalogičnost: urednička politika, i načelni cilj časopisa opredeljivali su i žanrovski i tematski priloge u časopisu, a književni prilozi su utvrđivali ideje i poetičke premise na kojima je urednička politika počivala. Tako, na primer, u časopisu *Žena i svet* koji je bio ilustrovani magazin namenjen prevashodno rasonodi, štampani su se dominantno književni prilozi koji bi se mogli podvesti pod žanrove popularne literature, dok su u časopisu *Seljanka*, štampani prilozi koji su se ticali seoskog života i položaja žene u ruralnim područjima. Tendencioznost prilikom odabira književnih priloga očita je u svim ženskim i feminističkim časopisima. Međutim, činjenica da je reč o tendencioznom, što se drugačije može nazvati, pažljivo promišljenom, uređivanju književnih rubrika, ne znači ni da je reč o estetski nevaljanim književnim tekstovima niti da je pak reč o vrhunskim delima. Tendencioznost

¹⁵ Za precizne bibliografske podatke v. Пољак, Иванова 2019.

književnih priloga¹⁶ i njihova povezanost s ostalim časopisnim materijalnom ne govori *a priori* ništa o kvalitetu ovih tekstova. Ova odlika svedoči isključivo o znalačkom uređivanju časopisa i o mudrim postupcima urednica. Zahvaljujući nastojanju da književnost bude njihov deo, te brojnosti i raznovrsnosti književnih priloga u njima, ženski i feministički časopisi danas predstavljaju riznicu ženske književnosti. Ovi tekstovi su različitog kvaliteta, od „bezvrednih” često nepotpisanih književnih uradaka, koji se zaista iscrpljuju isključivo u poruci koju šalju, do sjajnih tekstova modernističke, avangardne i socijalne literature. Bez obzira na estetske kvalitete ili njihov izostanak, uloga književnih priloga u emancipaciji i modernizaciji života žena je nemerljiva. O značaju koji književni prilozi u časopisima imaju, Slobodanka Peković piše:

Za ženu je (ukoliko je uopšte bila u stanju da čita) bila rezervisana određena vrsta književnosti: ljubavni romani, trivijalna književnost, poezija, beletristika, putopisi, pisma, dnevnici. 'Ozbiljna' književnost: istorija, kritika, pravni tekstovi tek su sa ženskim časopisima – ali ne u njima – postali štivo koje su i žene čitale. Časopisi su probijali ženski književni geto, pa iako su bili svojevrsan rezervat (jer podela na muški i ženski svet nigde nije tako vidljiva kao u časopisima za žene), smanjivali su, bar, razlike između 'muškog' i 'ženskog' jezika. Književni i ostali prilozi u časopisima menjali su sliku žene koju su, uvek do tada, stvarali muškarci i premošćavali su stvarno i imaginarno, pomagali su ženama da prebrode jaz između sopstvenog života i života koji su želele. S jedne strane, književna ostvarenja žena nisu bila toliko realna kao ona koja su objavljivali muškarci, ali su s druge strane 'sitni' tekstovi, kao i rad ženskih udruženja bili realniji (Пековић 1990: 135).

Pripovetka u Ženi danas

Jedan od važnih elemenata časopisa *Žena danas* jesu književni prilozi i članci vezani za književnost (književna kritika, članci o piscima i spisateljicama, vesti iz književnosti, i sl.). Pažljivo uređivanje časopisa, podrazumevalo je i pažljivi odabir književnih priloga, domaćih i prevedenih. Književni tekstovi su doprinosili inkluzivnosti brojeva, tj. neretko je književno oblikovanje određene teme, bio još jedan pogled na neki od društvenih problema i fenomena koji su se u drugim tekstovima časopisa obrađivali: teme i načelni stav po pitanju društvenih problema iz ne-književnog dela časopisa se prelivao u književni. Izražena tendencioznost književnih priloga posledica je opšteg jugoslovenskog književno-kulturnog trenda gde „sve više dolazi do izražaja spoznaja da umjetnost ima klasni karakter te da ne može ostati neutralna” (Matvejević 1977: 50). Način na koji se književnost plasira u *Ženi danas*, kao i tip književ-

¹⁶ O istoriji tendenciozne književnosti i o razmevanju društvene funkcije književnosti v. Matvejević 1977.

nih tekstova, već je viđen u listovima emancipatorsko-feminističke provinijencije, bilo da je reč o feminističkim časopisima međuratne epohe ili protofeminističkim časopisima prvih decenija 20. veka. Uz to, kako zapaža Stanislava Barać, *Žena danas* svedoči o kontinuitetu angažovane ženske proze i ugrađuje se u epohu koju odlikuje heterogenost ženske angažovane scene (Bapaš 2019: 228).¹⁷ U ovakvoj koncepciji posebno mesto su zauzimale pripovetke: žanr koji više od drugih književnih (časopisnih) žanrova dozvoljava realistično prikazivanje, te privilegovani žanr epohe realizma na koju se poetički prilozi iz *Žene danas* i njima srodni tekstovi međuratne epohe nadovezuju.¹⁸

Delujući na kraju jedne epohe, urednički tim časopisa *Žena danas* baštini različita znanja vezana za odnos uredničkih politika prema književnim prilozi-ma. Upotreba književnosti u ovom časopisu u skladu je s precizno definisanom uredničkom politikom i zbog toga je uslovljena stalnim balansiranjem između uredničke politike, načelne ideologije i izbegavanja cenzure. Kako je iza *Žene danas* stajala (ilegalna) Komunistička partija, tako su književni prilozi „promovisali” ideje važne za marksizam i socijalizam. Budući da je reč o fikcionalnim tekstovima, čini se da je ovde moglo slobodnije da se progovara o nekim temama koje bi, da su se obrađivale u tekstovima drugog žanra, bile sankcionisane. U književnim prilozi-ma su se predstavljale socijalne nejednakosti, težak položaj marginalizovanih grupa, radnika, seljaka, žena, pokazivao se život na ulici i tematizovalo se (ekstremno) siromaštvo na različitim nivoima.

Književnosti se u *Ženi danas* koristila na sličan način kao i u prethodno opisanim primerima, bila je podjednako emancipatorska i mobilizatorska kao i ostali materijal u časopisu, što znači da su književni prilozi štampani u *Ženi danas* bili su „u službi” opšte ideologije časopisa i njegovog komunističko-feminističkog programa.

Već u prvim brojevima vidljiv je koncept književnosti koju su urednice zastupale. Prvi književni prilog, tj. prva pripovetka objavljena u časopisu jeste „Šegrt” Milke Žicine (ŽD 2/1936: 19–20). Značenje ove pripovetke podržano je istoimenom ilustracijom Cuce Sokić, koja je štampana pored teksta. U ovoj pripovetci daje se portret devojkice koja je u službi gazdarice. Ona nema elementarne uslove za život, a ekstremno je opterećena i poslovima koji nisu deo njene krojačke obuke, tako da praktično uz šegrtovanje obavlja i posao sluškinje. Maštajući o životu radnice, u trenutku kada to i postane, devojkica će se susresti

¹⁷ Stanislava Barać u dva rada vrlo precizno analizira angažovanu žensku prozu nudeći koncept i kontekst za razumevanje ovog tipa ženske književnosti koja nastaje od 30-ih i 40-ih godina 20. veka, ali i za dopunu i reviziju tumačenja već usvojenih koncepata kakvi su socijalna literatura, novi realizam, sukob na književnoj levici. (v. Bapaš 2019, Barać 2020)

¹⁸ Udeo i značaj realističke poetike, te modifikacije i preoblikovanja metodologije i načela realizma u kontekstu književnosti koje su pisale žene u prvoj polovini 20. veka može biti predmet posebne studije.

s „vojskom nezaposlenih švalja” i biće prinuđena da se vrati kod majstorice u službu. Dakle, već prva pripovetka u književnom korpusu *Žene danas* tematizuje klasne razlike, nezaposlenost, položaj radnica i siromaštvo, teme koje će dominirati na stranicama časopisa.

Ovaj koncept socijalno-tendenciozne literature podržan je i tekućom kritikom, kao i prevodnom literaturom (Maksim Gorki, Perl Bak, Selma Lagerlef). U *Ženi danas* je s posebnom pažnjom ispraćeno dodeljivanje Nobelove nagrade američkoj književnici Perl Bak. Komentar povodom njenog romana *Dobra zemlja* može veoma precizno da sumira poetička načela po kojima se vršio odabir književnih priloga u časopisu: „*Umetnička vrednost* 'Dobre zemlje' je neosporna. Ona se može slobodno porediti s delima Agnes Smedlej. Ali značajna je i *dokumentarna strana* 'Dobre zemlje', jer iz te knjige možemo bliže da se upoznamo sa životom kineskog seljaka. Koliko sličnosti između kineske majke i naše? Obe rađaju gde stignu, obe se manje cene nego tegleća marva. Te stranice o O-lani, glavnoj ženskoj ličnosti, najbolja su mesta romana” (18/1938: 10, podvlačenja moja). Upravo je u ovom osvešćenom i proklamovanom spoju umetničkog i dokumentarnog suština koncepta na kome je počivao odabir književnih priloga/pripovetke u ovom časopisu. Zbog ovakve poetičke tendencije pripovetka se često približavala dokumentarnim žanrovima, kakvi su feljton i reportaža, prisvajajući njihove odlike.

Zbog toga je neretko teško žanrovski razgraničiti književne priloge. Za razliku od ranijih feminističkih časopisa, karakteristika *Žene danas* bi mogla biti upravo u tome što su urednice ovog časopisa, za razliku od svojih prethodnica, u većoj meri forsirale liminalne žanrove, odnosno tekstove na razmeđi književnog i dokumentarnog, kao što je, na primer reportaža, što je i karakterističan žanr levičarskih autora međuratnog perioda.¹⁹ Štampanje (pseudo)dokumentarnih tekstova oplemenjenih tehnikama *lepe* književnosti bila je posledica uredničke intencije da se što vernije prenese situacija koja ukazuje na neki problem bilo da je u pitanju dečije prosjačenje, maloletnička trudnoća, nasilje u porodici ili položaj službenica. Može se pretpostaviti da je zbog cenzure bilo jednostavnije i bezbednije ovako radikalne situacije prikazati u (pseudo)dokumentarnom odnosno (kvazi)fikcionalnom diskursu, nego o njima otvoreno govoriti u drugim žanrovima.

Kao veoma dobar primer ovog spoja izdvaja se tekst „Deca ulice” (7/1937: 16) gde Natalija Hadžić piše o deci koja ili rade na ulici kao prodavci cveća i kikirikija ili prose. Pripovedačica/autorka ovu decu posećuje i u njihovim neuslovnim stanovima/kućama, dajući čitateljicama kompletniju sliku njihove patnje. Preko sudbina *dece ulice* autorka prikazuje (beogradsko) siro-

¹⁹ Ovi žanrovi su zastupljeni i u *Ženi*, što je posebno izraženo u brojevima koji se bave ratnim dešavanjima (posete frontu, vojnim bolnicama i sl).

maštvo i njegov najradikalniji oblik. Zahvaljujući načinu pripovedanja, kolažiranju i mozaičkoj strukturi, ovaj tekst se žanrovski nalazi između pripovetke, reportaže, novinskog članka. Postavlja se pitanje da li bi, da je Natalija Hadžić oblikovala iste ideje u diskursu koji nema književne elemente, u tekstu gde bi otvoreno s teorijsko-političkih pozicija problematizovala opresivni kapitalistički sistem koji ne brine za decu i koji toleriše radikalno siromaštvo i dečiji rad, koji nema sisteme socijalne podrške, da li bi u tom slučaju ovaj prilog uopšte prošao cenzuru.

Odličan primer graničnog teksta jeste i pripovetka Milke Žicine „Dok voz juri”, koja u sebe integriše deo zakona kojim se ograničava ženski rad. Ova gotovo postmoderno kolažirana pripovetka s elementima dokumentarnosti i citatnosti ilustruje ne samo karakteristike narativnih strategija, već predstavlja jedan od radikalnijih primera povezanosti časopisnog materijala. Reč je o poslednjoj predratnoj svesci, broju 29. (avgust–septembar 1940). Na sedmoj strani ovog broja štampan je tekst o petom paragrafu Zakona o saobraćajnom osoblju po kome su žene službenice u Ministarstvu saobraćaja radile ili niže plaćene poslove ili su bile potplaćene u odnosu na stručnu spremu koju su posedovale, a nova sistematizacija radnih mesta i tumačenje zakona dovela je i do masovnog otpuštanja žena. Nekoliko časopisnih stranica dalje, Milka Žicina balansirajući između dokumentarnog, novinarskog i književnog obrađuje ovu temu u tekstu „Dok voz juri” sažimajući problematiku parafrazom socijalističke krilatice: Za jednak rad – manja zarada (29/1940: 14). U ovom pedotelnom tekstu sagledava se odabrani problem iz nekoliko uglova. U prvom delu tematizuje se nepravednost paragrafa broj 5 i prikazuje se težak rad daktilografkinja (koje pored toga što dobijaju posao koji fizički ne mogu da završe u zadatim rokovima, trpe nasilje od šefova, podjednako psihološko i fizičko). U drugom delu autorka piše o prvoj ženi telegrafistkinji, u trećem delu prikazujući užurbanost železničke stanice prikazuje rad šalterskih službenica i odnos putnika prema njima, ukazujući na opšte ubrzanje i otuđenje. U narednom odeljku predstavljena je blagajnica kojoj je smanjena plata jer je udata i pored toga što radi već petnaest godina, a tokom poslednjih šest nije koristila odmor. U poslednjem petom segmentu ovog teksta Milka Žicina prikazuje noćni rad telegrafistkinje koja Morzeovom azbukom beleži vesti. Ovakvim pristupom autorka je osvetlila sve segmente napornog, a potplaćenog ženskog rada na železnici zaključujući kako čitav (nevidljivi) mravinjak ljudi prati kretanje voza. Kako je industrijalizacija zemlje podrazumevala izgradnju železnice i kupovinu vozova, voz je bio aktuelna i zastupljena tema, motiv i hronotop u literaturi međuratnog perioda. Ipak, za razliku od idealizacije pruge i fascinacije železnicom i kretanjem, u *Ženi danas* se takva modernistička, avangardno-ekspresionistička slika voza redefiniše, pa se prikazuju pojedinačne teške životne priče obeležene potlačenim položajem radnika, i posebno radnica železnice.

Destabilizacija te idealne slike privredno-ekonomskog i tehnološkog napretka u priči Milke Žicine data je tako što su prikazane okolnosti i karakteristike rada koji okružuje jednu tako kapitalnu investiciju kakva je željeznica. Ovo nije jedini primer pomenute destabilizacije i revalorizacije uobičajenih predstava kada je u pitanju slika željeznice kao simbola industrijskog razvoja i kapitalističkog napretka. Jelena Bilbija u pripovesti „Raboševa zabluda” (17/1938) tematizuje klasno raslojavanje koje se događa između graditelja pruge i njenih korisnika. Nakon što je (iz)gradio prugu, radeći posvećeno i strasno, glavni junak (zemljo)radnik Raboš smatrao je da pruga i voz pripadaju podjednako svima. Zbog ove naivne predstave, njega na brutalan i ponižavajući način izbacuju iz vagona jer ne poseduje kartu, a ne može ni da je priušti. Poruka da pravo na vožnju imaju samo oni koji su u mogućnosti da istu plate, a ne i oni koji su tu vožnju omogućili, saopštena kroz priču o nepravednom odnosu prema radniku, jeste deo onih poruka koje *Žena danas* plasira pozivajući na promenu društvenog sistema i uređenja.

Pored sinkretizma ostalih i literarnih priloga u *Ženi danas* za kontekstualizaciju i razumevanje književnosti u ovom časopisu važna su dva koncepta, jedan časopisu savremen i drugi u modernim studijama periodike postavljen, koncept socijalne literature i koncept časopisa kao književnog oblika.

Socijalna literatura i(li) novi realizam

Časopis *Žena danas* izlazi u periodu kada jugoslovenski književni život karakterišu socijalna literatura/novi realizam i sukob na levlci, dakle koncepti koji su se oblikovali pod uticajem marksističke filozofije, na čijim temeljima su baštinitile svoj rad i urednice *Žene danas*. Zbog toga je koncept i korpus socijalne literature, ne samo važan, već presudan za razumevanje književnih priloga i poetike ovog časopisa uopšte. Književnost u *Ženi danas* pripada socijalnoj literaturi, odnosno, novom realizmu.

Novi realizam ili socijalna literatura su termini unutar kojih možemo književno-istorijski svrstati pripovetke u *Ženi danas*, a tipološki definisati da je reč o angažovanoj odnosno tendencioznoj književnosti. Socijalni realizam se poetički formirao oko časopisa *Nova literatura* i kako jedan od „ideologa” pokreta upravo u ovom časopisu tvrdi (Otokar Keršovani, „Beleška o omladini”) socijalni realizam je postavio „zahtev za novom sadržinom”, koji se odnosi na „konkretne elemente svakidašnjice”. Ove konkretne elemente svakidašnjice Keršovani definiše kao „rad u fabrici i na njivi, zatvor i popravilište, lađa i mašina, sirotište i prosjak, bolnica i ulica” (prema Matvejević 1977: 58). Dakle, svi ovi prostori i teme vezane za njih treba da budu i prostori literature, žene i muškarci koji se u ovim prostorima sreću, kao i njihovi problemi treba da postanu teme književnih tekstova. Ovakva uloga književnosti proističe iz

ubeđenost u moć književnog teksta, jer je umetnost, smatra Keršovani, „jedna snaga” (Isto). Ona ima svoju društvenu funkciju i u bliskoj je vezi sa sveukupnim društvenim procesima na koje može da utiče jer, kako je tvrdio drugi ideolog istog pokreta, Stevan Galogaža, književnik je borac „za one koji rade” (Isto: 68). Koncept socijalne literature je utilitarnost književnog teksta stavljao ispred njegovih umetničko-estetskih odlika, međutim, razdvajanje ovih elementa nije nužno, za šta su primer i neke od pripovedaka iz *Žene danas* i to pre svega zahvaljujući njihovoj sugestivnosti i načinu umetničke obrade. Poetičke odlike socijalne literature, kao i razumevanje mesta i uloge umetnosti i književnosti koji je ovaj literarni koncept ponudio, ne samo da je značajan za pripovetku u *Ženi danas*, već i za feminističku periodiku uopšte, koja je književnost, kako smo videli, često koristila kako bi učvrstila poruke koje su oblikovane u drugim tekstovima, a koje su se neretko ticale konkretnih elemenata realnosti i (neposrednog) okruženja.

Formalno, pripovetka u *Ženi danas* mogla bi da se okarakteriše kao novinska priča. Reč je o kratkim, sažetim, jednostavnim pričama, najčešće jednosmerne radnje, koje retko prelaze obim jedne časopisne stranice. Pripovetka je, takođe, najzastupljeniji književni žanr u časopisu jer se pokazala kao najpogodniji oblik za integraciju u ostali časopisni materijal. Ona je uz dokumentarističke žanrove, kao što su feljton i reportaža, davala najveći stepen ilustrativnosti i (kvazi)dokumentarnosti što je urednicama, s obzirom na zadatak koji je pripovetka trebalo da ispuni, bilo izuzetno važno. Pripovetke su objavljivali danas gotovo nepoznati autori i autorke, a od šire poznatih imena tu su Milka Žicina, Radovan Zogović, Jelena Bilbija. Kako je *Žena danas* imala stalno otvoren poziv svojim čitateljicama i čitaocima da šalju literarne priloge (koji su komentarisani u pomenutoj rubrici *Sa pisačeg stola*), u ovom časopisu možemo naći pripovetke potpisane zanimanjem i imenom čitaoca, na primer, M. Jovašević, zemljoradnik iz Preljine. Ovaj autor je napisao jednu od najpotresnijih pripovedaka u časopisu, „Trešnje”, u kojoj se opisuje život u siromaštvu samohrane majke petoro dece koja živi na selu (20/1939: 16–17). Ovakav koncept (naizgled) amaterske literature podržavao je tendenciju časopisa za što autentičnijim i neposrednijim prikazivanjem uslova za život i problema žena, radnika, seljaka i uopšte obespravljenih, siromašnih, ugroženih, što je bilo direktno povezano i s publikom kojoj se časopis obraćao:

Ona [angažovana ženska proza – prim. moja] je, naime, namenjena najširoj čitalačkoj publici, a posebno publici koja pripada društvenim slojevima o kojima se u prozi govori. Zato i sam jezik, način govora i umetnički postupci koji se koriste odgovaraju mogućnostima i potrebama date publike: ove autorke su pisale realističku prozu koja se, od priče do priče, kretala u rasponu od reportažnog i feljtonističkog, preko socijalističko-realističkog do čehovljevskog stila (Bapaš 2019: 234).

Za razliku od isključivo feminističkih časopisa, prilikom odabira pripovedaka u *Ženi danas* urednice nisu želele da prikazuje samo položaj žena, već su nastojale da književnim priložima pokažu ceo spektar ugroženih, obespravljenih, siromašnih, potlačenih. Zbog toga se na stranicama *Žene danas* mogu naći priče o radnicima, zemljoradnicima, zanatlijama, beskućnicima. Kako bi se istakao nivo obespravljenosti i socijalnih nejednakosti, njihovi uslovi života i rada porede se s buržoaskim životima, odnosno s uslovima u kojima (nadomak siromašnog sveta) žive pripadnici srednje klase. Srednjoklasni stalež obično se prikazuje kao nezainteresovan za sudbine siromašnih i zbog takvog koncepta negativno prikazane ličnosti mahom dolaze iz sloja bogat(ij)ih odnosno iz grupe nadređenih. Ovakva poetička/politička/kulturno-književna usmerenost časopisa bila je direktna posledica marksističke odnosno socijalističko-komunističke ideologije koja je bila jedan od glavnih oslonaca časopisa.

Pripovetke u *Ženi danas* kao formalno novinarske priče, a poetički pozicionirane u polje socijalne literature ugrađuju se u trajektoriju tendenciozne, angažovane priče (marksističko) socijalističke provenijencije koja se u srpskoj/jugoslovenskoj književnosti može pratiti od ideja Svetozara Markovića do stvarnosne proze 70-ih godina 20. veka i dalje. One bi tematski mogle da se podele u nekoliko celina: 1) pripovetke o radu, 2) pripovetke koje prikazuju život na selu, 3) pripovetke koje prikazuju život u gradu, 4) pripovetke o sudbinama žena, 5) pripovetke o deci. U skladu s ponuđenom klasifikacijom razvrstavanje pripovedaka u časopisu bi izgledalo kao u Tabeli 1:²⁰

Kao i svaka, tako je i ova klasifikacija uslovna jer među pripovetkama postoje tematska i žanrovska preklapanja i preplitanja. Kada je o tematskim prožimanjima reč, dobar primer je pripovetka „Bireškinja Borča” koja prikazuje život na selu i sve njegove teškoće, ali je podjednako i pripovetka o životu žena, a pošto tematizuje život sluškinje, može se svrstati i u pripovetke o radu. U ovoj vanrednoj priči uz prikazivanje odnosa gazda prema slugama, radikalno je oslikan specifično težak život jedne seoske sluškinje koja je pored rada za gazde opterećena i brojnim trudnoćama, trpi nasilje i pokušava da izvrši abortus u kućnim uslovima. Kao drugi primer može se razmatrati pripovetka „Smrt četrnaestogodišnjeg Adama”, koja je govori o dečjem životu (i smrti), ali ona tematizuje i težak seoski život siromašnih porodica (čega je smrt deteta direktna posledica). Gotovo svaka od ovih pripovedaka ima više tematskih slojeva zbog kojih bi klasifikacija mogla biti i drugačija. Takođe, ovoj podeli moguće je dodati i tematsko-motivske potkategorije koje bi ukazale i na dodatne slojeve značenja: siromaštvo, smrt, nasilje, abortus itd.

²⁰ Klasifikovane su domaće pripovetke. Precizne bibliografske podatke za svaku pripovetku pojedinačno pronaći u Костић, Аћимовић 2021.

Tabela 1

O radu	Život na selu	Život u gradu	Životi žena	O deci
1. Šegrt, Milka Žicina	1. Rođendan, Radovan Zogović	1. Sa naše ulice, Jelena Bilbija	1. Razgovori, Sofija Mijović	1. Smrt četrna- estogodiš- njeg Adama, S. Š. Sušić
2. Priča o jednoj Mariji, A. Simić	2. Trešnje, M. Jovašević	2. Deca ulice, Natalija Hadžić	2. Vračara, Jelena Nenadović	2. Sa ulice, Milka Žicina
3. Majstor Pera, Vera Kaluša	3. Bireškinja Borča, Sofija Mijović	3. Jedno popodne, Milka Žicina	3. Tvoje je mesto uz nas, Olga Bandić	3. Priča o meni, Katja Špurova
4. Raboševa zabluda, Jelena Bilbija	4. Upis, Stanka Todorović	4. Novine, Milka Žicina	4. Devojačka priča, Hasan Kikić	
5. Dok voz juri, Milka Žicina	5. Samo ne kao majka, Boba Đorđević		5. Pismo, Milka Žicina	

Gledano u celini, tema koja može da poveže više kategorija i čitav pripovedni korpus u *Ženi danas* jeste siromaštvo. Siromaštvo se konstantno tematizuje i prikazuje u različitim vidovima. Upornost i doslednost u prikazima siromaštva, bilo da je reč o selu, gradu, deci, ženama, nadničarima, šegrtima ili radnicima posledica su namere da se govorom o široko rasprostranjenim i brojnim oblicima siromaštva i osvetljavanjem njegovih posledica najefikasnije prikaže klasna raslojenost društva i nepravilnost kapitalističkog sistema. Pisanje o siromaštvu bio je indirektni poziv na društvenu revoluciju. Stoga, ove priče su angažovane na dva nivoa: na feminističkom i na opštedruštvenom. Feministički angažman ovog tipa proze Stanislava Barać prepoznaje u predstavljanju tabu tema i nevidljivog ženskog iskustva, izrazitoj socijalnoj osetljivosti, klasnoj svesti, a kao istorijski fenomen, angažovanu prozu posmatra kao deo procesa globalne i lokalne jugoslovenske emancipacije smatrajući da ovaj korpus tekstova ima mesto u revolucionarnoj transformaciji jugoslovenskog društva (Barać 2019: 239).

Najekstremniji prikaz siromaštva dat je u pripovetkama koje opisuju (prinudni) rad maloletne dece. Praktično svi tekstovi iz grupe pripovedaka o deci tematizuju ili u glavnim narativnim linijama ili ističu kao sporedni motiv dečije siromaštvo, prinudni rad dece, život dece na selu, dečiju prošnju, život dece iz marginalizovanih grupa. Ova tema je snažna poveznica međuratne epohe i današnjeg društva i jedan od slojeva časopisa *Žena danas* koji priloge u

njemu čini relevantnim i aktuelnim i za sadašnji trenutak. Pripovetke o deci, sem što ilustruju važne probleme s kojima se društvo suočava, destabilizuju konstrukt detinjstva kao najbezbriznijeg perioda, te pokazuju naličje uobičajene slike ovog životnog doba.

Detinjstvo je jedna od zastupljenijih tema međuratne proze, posebno u ženskoj književnosti. Ispostavlja se da su autorkice bile veoma zainteresovane za dečije sudbine i da su se posebno bavile odnosom dece i siromaštva (na primer, Milica Janković i Nadežda Tutunović). U *Ženi danas* objavljen je niz pripovedaka ove tematike, koje često već samim naslovom sugerišu sadržaj kao što su, na primer već pominjane „Smrt četrnaestogodišnjeg Adama” (S. Š. Šušić) i „Deca ulice” (Natlija Hadžić), ali i druge. Ovo suočavanje čitalačke publike sa radikalnim slikama detinjstva karakteristično je za periodiku socijalističko-komunističke odnosno marksističke orijentacije. Biljana Andonovska je pokazala kako se u prvom časopisu ove orijentacije u Kraljevini SHS, namenjenom deci, časopisu *Budućnost* negovao koncept radikalne dečije književnosti koja je decu senzibilisala za ozbiljnije probleme i koja ih je suočavala s temama smrti, bolesti, siromaštva. Radikalna književnost za decu „po svojim neskrivenim političkim porukama i nastojanju da se u detetu nađe saveznik za različite društvene promene, [...] nužno narušava dominantne predstave o nevinosti deteta i detinjstva” i ovakva literatura detetu „prilazi s većim poverenjem u njegove kognitivne kapacitete, njegovu autonomnost, sposobnost da kritički misli i ponaša se protivno konvenciji i nalogu za potčinjavanjem” (Андоновска 2019: 31). Iako u *Ženi danas* nije reč o dečijoj književnosti, jeste reč o prikazivanju između ostalog i dece, i zbog toga se paralele s ovim književnim konceptom mogu povući. U oba slučaja reč je o književnosti koja se služi radikalnim sredstvima, prevashodno na nivou narativnih linija (smrt je čest ishod pripovedaka) i tema i motiva (prikaz ekstremnog siromaštva i bede), i o književnosti koja, kako smo videli, svoja značenja bazira na jasnoj ideološkoj platformi i na precizno formulisanim tendencijama i angažmanu. Ovakva misija radikalne književnosti je u skladu s onim što Stanislava Barać prepoznaje kao podučavanje i oslobađanje čitateljki:

U tom svetlu, angažovana ženska proza predstavljala je apel na slobodu potčinjenih, kroz čije su se čitanje ti odnosno te potčinjene lako prepoznavale kao subjekti na koje se apeluje i posredno učile kako da (pobunjeno) čitaju preostalu književnost, onu koja ne apeluje na njihovu slobodu; odnosno, te su čitateljke čitanjem angažovane proze iz pasivnih recipijenata preobražavane u aktivne društvene subjekte. Takođe, ova je proza čitaoce iz klase privilegovanih potencijalno preobražavala u odgovorne čitaoce, pa tako i odgovorne društvene subjekte (Ђапаћ 2019: 235).

Veza *Žene danas* s časopisima za decu može biti ilustrovana još jednim primerom. Dečiji časopis *Poletarac* (koji je jedan period uređivala saradnica

Žene danas pominjana Jelena Bilbija) negovao je utilitarni koncept književnosti poput časopisa *Žena danas*, angažovanu, tendencioznu književnost, takođe pod uticajem socijalističke ideologije, ali sada kao deo pobjedničkog diskursa, jer je reč o godinama neposredno nakon Drugog svetskog rata. Ove poveznice feminističke štampe sa socijalističkom periodikom namenjenoj deci i s (književnim) priložima u njoj, od prvog časopisa takvog usmerenja, časopisa *Budućnost*, pa do časopisa iz 50-ih godina 20. veka mogu biti posebna tema, čija bi analiza pokazala sličnosti u metodologiji uređivanja i moguće kontinuitete uredničkih usmerenja i emancipatorskih strategija. Čini se da se nakon Drugog svetskog rata koncepti karakteristični za feminističku periodiku prenose na način oblikovanja časopisa za decu. U tom smislu bi bila zanimljiva uporedna analiza upravo časopisa *Žena danas* i tzv. pionirske štampe, odnosno, časopisa *Pioniri* (osn. 1944), *Pionirske novine* (osn. 1946) ili *Poletarca* (osn. 1947) (v. Milinković 2019).²¹

Još jedna značajna tema međuratne književnosti takođe je obrađivana kroz pripovetke u *Ženi danas*, ali je ovde, za razliku od književnosti 20-ih i ranih 30-ih godina, pristup temi i odabir motiva radikalizovan: reč je o položaju radnica, a prvenstveno o životu služavke. Urednice su objavljivale pripovetke čije su glavne junakinje fabričke radnice, seljanke, zlostavljane žene, sluškinje. Poseban akcenat je bio na prikazivanju života sluškinja, te bi se iz predložene podele dodatno mogle izdvojiti pripovetke s ovom tematikom („Bireškinja Borča” Sofije Mijović, „Priča o meni” Katje Špurove, „Jedno popodne” i „Pismo” Milke Žicine). O sluškinjama su tokom međuratnog perioda pisale Milica Janković, Nadežda Tutunović i druge autorke. S ideološkim osvešćenjem i s prepoznavanjem opresivnosti kapitalističkog sistema pristup ovoj temi se vremenom radikalizovao, pa je Milka Žicina pred kraj epohe, objavila i *bestseller* roman čija je glavna junakinja sluškinja (*Devojka za sve*, 1940)²² i gde je, zahvaljujući književnim delima i periodici koji su poetičko-ideološko artikulisali sav raspon i spektar ove problematike, osvestila i vanredno upečatljivo prikazala položaj služavke. Kada je reč o pripovetkama o ženama, pored teškog i napornog rada sluškinja, tematizovalo se i nasilje nad ženama, izuzetno veliko siromaštvo i nepismenost seoskih žena, nasilnički odnos poslodavaca prema zaposlenima, praznoverje itd. Kao teme su se pojavljivali i drugi aktuelni momenti ženske privatnosti međuratne epohe kao što su životi samohranih majki, ilegalni abortusi, neželjene trudnoće, porođaj u kućnim uslovima, nepostojanje kontrole rađanja i neznanje vezano za seksualni život i intimnu higijenu itd.

²¹ Na ovu vezu feminističke angažovane proze i dečije književnosti upućuje i Stanislava Barać (v. Barać 2020: 208–209).

²² I u romanu *Kajin put* junakinja postaje sluškinja i tako zarađuje za život, tako da je i ovaj roman Milke Žicine deo ovog korpusa.

Umesto zaključka: časopis kao književni oblik

Druga grupa ideja, pored angažovane književnosti i socijalne literature, koja se može primeniti na tumačenje i razumevanje časopisa *Žena danas* jeste koncepcija časopisa kao književnog oblika ili novog žanra. Zbog idejne, tematsko-motivske, poetičke i ideološke premreženosti i srodnosti priloga, te zbog brižljivog uređivanja gde je važna i već pominjana kombinacije narativnog i likovnog, čini se da časopis *Žena danas* može da predstavlja dobar prilog raspravi o tome da li se može govoriti o tome da je časopis književni oblik.

Tako, pored toga što se uklapaju u koncept književnosti socijalističkog realizma, književni prilozi u časopisu doprinose značajnoj ideji za studije periodike koju je Šklovski sublimacijski definisao sintagmom „časopis kao književni oblik” (Шкловски 1995). U uvodnoj reči zborniku *Žanrovi u srpskoj periodici*, Vesna Matović postavlja pitanje da li se časopisi i bilo koje književno glasilo, „mogu videti i kao ’novi književni oblici’ čiji su sadržaj i forma određeni uređivačkom politikom” i kakav je status žanra u periodici, tj. „da li je periodika samo okvir u kome postoje uobličeni, gotovi žanrovi koji bivaju dalje distribuirani i transferisani ili tu postoji interaktivni odnos, tj. časopisni kontekst ima udela u izboru žanrova, njihovom trajanju, transformaciji, iščekivanju i stvaranju novih” (Matović 2010: 8). Dalje Vesna Matović razlažući argumentaciju konstatuje da: „U prilog shvatanju o interaktivnoj vezi časopisa i žanrova, mogli bi svedočiti programski i tematski brojevi književnih glasila, kao i oni koji su *bili izraziti zastupnici i promoteri određenih pravaca i škola*” (Matović 2010: 8, podvlačenja moja). Zahvaljujući čvrstoj sprezi književnih priloga s idejnim, tj. poetičkim konceptom, svaki pojedinačni broj časopisa *Žena danas* može da se čita kao jedna celina u kojoj su prilozi višestruko povezani. Autori i autorke članaka, pa i književnih priloga, zastupali su i promovisali precizne ideje zasnovane na pominjanim konceptima socijalne pravde i feminističke emancipacije i edukacije. Kao dobra ilustracija kontekstualne i konceptualne povezanosti svih priloga u broju, može da posluži broj posvećen Bosni i Hercegovini (24/1939) gde se pored članaka koji se bave problemima i temama vezanim za ovaj deo Kraljevine, objavljuju i dve pripovetke koje obrađuju „akutne probleme”, kao što su prinudna udaja devojaka („Devojačka priča”, Hasan Kikić) i nepismenost seoskih žena („Upis”, Stanka Todorović). Čitanje priloga u časopisnom kontekstu pokazuje, kako bi Aleksandar Petrov rekao, „specifičnu semiotičku vezu” (Петров 2010: 18) delova časopisa. Kao ključne karakteristike koje doprinose tome da se časopis može posmatrati kao novi žanr, odnosno književni oblik, Petrov izdvaja: otvorenost (pod kojom podrazumeva nedovršenost priloga, članke u nastavcima), kontekstualnost, multiautorstvo. Pored podrazumevanog multiautorstva, za *Ženu danas* je po-

sebno značajna istaknuta kontekstualnost jer se prilozi i koncepcija svakog pojedinačnog broja čitaju kao deo jedinstvenog koncepta. Prilozi u *Ženi danas* ilustruju ideju koju u svojoj studiji navodi Aleksandar Petrov da se „značenje određenog člana ne može izdvojiti od drugih članaka, niti od istorijskog trenutka u kojem je broj zamišljen i objavljen” (Петров 2010: 22). Navedena povezanost članaka i istorijskog trenutka jeste veza između koncepta periodike kao žanra i socijalne literature koja je u svom fundamentu imala podcrtano upravo ovo načelo.

Kako je periodika mesto na kome je često sačuvana građa koja nikada nije imala oblik posebne knjige, u njoj se otvaraju velika polja za proučavanje „tekstualnog potencijala jedne epohe” (Иванић 2010: 47), odnosno kako je periodika „otvoreni arhiv književnosti i svega onoga što je moglo dobiti štampani oblik” (Isto) njeno istraživanje uvek menja i proširuje uobičajene predstave koje imamo o jednoj pojavi, poetici, epohi. U tom smislu proučavanje feminističke periodike nužno menja, dopunjuje i proširuje sliku književnih i kulturnih tokova. A konkretno, istraživanje književnih priloga u časopisu *Žena danas* dovodi do novih uvida koji se tiču ženske književnosti, njenih tematsko-motivskih struktura, sistema likova, poetskih prostora, ali dovodi i do novih uvida koji se tiču poetike i oblikotvornih procesa socijalističkog realizma i književnih tokova krajem međuratnog doba.

LITERATURA

- Андоновска, Биљана. „Будућност (без) *Будућности*: први комунистички књижевни часопис за децу у Краљевини СХС”. *Часописи за децу: југословенско наслеђе (1918–1991)*. Ур. С. Бараћ и Т. Тропин. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2019. 17–48.
- Бараћ, Станислава. *Феминистичка контирајавности. Жанр женског иорипреја у српској иериодици 1920–1941*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2015.
- Бараћ, Станислава. „Ангажована женска проза”. *Књижевна историја* 51, 168 (2019): 221–242.
- Вараћ, Станислава. „Feminističko oplemenjivanje socijalne literature (od 30-ih do 50-ih godina 20. veka)”. *Antropologija* 201 (2020): 189–211.
- Вођиновић, Нета. *Женско питање у Србији у XIX и XX веку*. Београд: „Devedesetčetvrtа”, „Жене у црном”, 1994.
- Дерегић, Јован. *Алманаси Вуковог доба*. Београд: Институт за књижевност и уметност, Вук Караџић, 1979.
- Иванић, Душан. „Категорија жанра у периодици”. *Жанрови у српској иериодици*. Ур. Весна Матовић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2010. 45–58.
- Кесман, Јованка. *Жене Југославије у радничком покрету и женским организацијата: 1918–1941*. Београд: Народна књига, Институт за савремену историју, 1978.

- Костић, Лариса, Аћимовић, Емилија. *Жена данас (1936–1940): библиографија*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2021.
- Матицки, Миодраг. „Календар „’Ружица’ и месецослов ’Ружични венац’“, *Зборник Мајнице српске за књижевност и језик*, 32, 2 (1990): 211–217.
- Матовић, Весна. „Жанрови у периодици“. *Жанрови у српској периодици*. Ур. Весна Матовић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2010. 7–13.
- Matvejević, Predrag. *Književnost i njezina društvena funkcija*. Novi Sad: Radnički univerzitet „Radivoj Ćirpanov“, 1977.
- Милинковић, Јелена. „Књижевности између еманципације и националног: књижевни прилози у часопису Жена“. *Књиженство: часопис за студије рода и културе* 2, 2 (2012).
- Милинковић, Јелена. „Рат као тема у српској периодици и књижевности почетком XX века: Жена, Српски књижевни гласник и ратна проза Милице Јанковић и Исидоре Секулић“. *Књиженство: часопис за студије рода и културе* 3, 3 (2013).
- Milinković, Jelena. „*Poletarac* (1947–1948) u kontekstu pionirske štampe“. *Часописи за децу: југословенско наслеђе (1918–1991)*. Ур. С. Бараћ и Т. Тропин. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2019. 323–346.
- Уводник. *Жена данас, филозофско издање*. 1966.
- Пековић, Слободанка. „Женски часописи с почетка века“. *Зборник Мајнице српске за књижевност и језик*. 37, 2 (1990): 277–286.
- Пековић, Слободанка. *Књижевност у функцији „принуде“: часопис као фактор преобликовања књижевног и жанра*. Београд: ИКУМ, 2010.
- Петров, Александар. „Периодика као жанр“. *Жанрови у српској периодици*. Ур. Весна Матовић, Београд: ИКУМ, 2010. 17–44.
- Пољак, Јованка и Оливера Иванова. *Женски покрет (1920–1938): библиографија*. Београд: ИКУМ, 2019.
- Simić, Zorana. „Katarina Bogdanović i Mileva Milojević kao urednice i saradnice jugoslovenskog feminističkog časopisa *Ženski pokret* (1920–1938)“. *Ženski pokret (1920–1938): zbornik radova*. Ур. Ј. Милинковић и Ж. Свирчев. Београд: ИКУМ, 2021. 69–84.
- Шкловски, Виктор. „Часопис као књижевни облик“. *Ишача: ревија за књижевност, уметност и мишљење* 1 (1995): 155–156.

Jelena Milinković

FROM THE APPRENTICE TO THE RUNNING TRAIN:
A SHORT STORY IN THE MAGAZINE *ŽENA DANAS* (*WOMAN TODAY*) 1936–1940

Summary

The paper analyzes a short story published in the magazine *Žena danas* (*Woman Today*) 1936–1940 in the context of socially aware and politically engaged literature. The first part of the paper shows, from a historical perspective, the attitude of women's and/or feminist magazines towards literature and its utilitarian value. It is concluded that literature in these periodicals was "in the service" of the general ideology on which the editorial policy of a particular magazine was based. In that sense, the concept of engaged literature of socialist realism, consistently applied in *Žena danas* (*Woman Today*), is completely in synergy with other magazine materials based on editorial postulates ingrained in Marxist-communist-socialist ideas and policies. The second part of the paper analyzes certain short stories with a tendency to demonstrate their features and to perform (thematic) systematization of this corpus. In conclusion, it is suggested that this ideological intertwining of literary and other journalistic material is a suitable starting point for the (re)actualization of formalistic concepts about the magazine as a literary form and (or) a new genre.

Keywords: social literature movement, socialist realism, new realism, tendentious literature, engaged short story, feminist literature, feminist periodicals

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

050:305-055.2ЖЕНА ДАНАС"1936/1940"
305-055.2(497.1)

ЧАСОПИС Жена данас (1936–1940): просвећивање за револуцију : зборник радова / уредила Станислава Бараћ. – Београд : Институт за књижевност и уметност, 2022 (Београд : Службени гласник). – 463 стр. : илустр. ; 24 см. – (Серија Историја српске књижевне периодике ; 34)

Тираж 300. – Стр. 13–17: Уводна реч / Јелена Лалатовић и Станислава Бараћ. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз сваки рад. – Summaries. – Регистри.

ISBN 978-86-7095-312-3

1. Бараћ, Станислава, 1977- [уредник] [аутор додатног текста]
а) Жена данас. часопис – 1936–1940
б) Жене – Друштвени положај – Југославија

COBISS.SR-ID 82575881